

Date cu privire la complexul C164 de la Turdaș-Luncă (Județul Hunedoara)

Sabin Adrian LUCA
Anamaria TUDORIE

Abstract: *The present study shows the results obtained after analysing the pottery belonging to feature C164 from Turdaș-Luncă (Hunedoara County). The analysis consisted in two approaches: a typological one, codified descriptions of vessel's shape and ornaments and the fabrication method. The results were also compared to similar data for Starčevo-Criș pottery from Miercurea Sibiului-Petriș and Iosaș-Anele.*

Keywords: *pottery, Starčevo-Criș culture, early Neolithic, Turdaș*

Rezumat: *Lucrarea de față prezintă rezultatele analizei materialului ceramic aparținând complexului C164 de la Turdaș-Luncă (județul Hunedoara). Analiza ceramicii arheologice a presupus două tipuri de abordări: analiza tipologică, care se referă la descrierea formei vasului și a ornamentelor și analiza metodelor de fabricație. Rezultatele obținute au fost comparate cu date obținute în urma unor analize de același tip aplicate materialului ceramic Starčevo-Criș de la Miercurea Sibiului-Petriș și Iosaș-Anele.*

Cuvinte cheie: *ceramică, cultura Starčevo-Criș, neolitic timpuriu, Turdaș*

1. Date generale

Așezarea neolitică de la Turdaș este bine cunoscută încă din secolul XIX (Luca 2001, cu bibliografia). În repertoriul arheologic dedicat culturii Starčevo-Criș din Transilvania, Nicolae Vlăsa (Vlăsa 1966, 16) indica existența unor idoli și fragmente ceramice publicate de către Zsófia von Torma, ca aparținând culturii Starčevo-Criș. Pe de altă parte, Gheorghe Lazarovici nu menționează acest punct în studiile sale (Lazarovici 1984), iar în Repertoriul arheologic al județului Hunedoara, coordonatorul acestui volum își exprimă îndoielile cu privire la existența unui sit Starčevo-Criș aici (Luca 2008, 170-171).

Cercetările arheologice de salvare de la Turdaș-Luncă au fost efectuate în acord cu construcția autostrăzii dinte Deva și Orăștie. Din punct de vedere cronologic, au fost descoperite următoarele culturi arheologice: Starčevo-Criș, Turdaș, Petrești, Coțofeni, perioada dacică, perioadă dacică și perioada medievală (Luca *et al.* 2012, 293).

Complexul C164 din sectorul A se prezintă ca o construcție adâncită (0,20-0,30 m), de formă ovală, cu podea din piatră și aparține culturii Starčevo-Criș. Este posibil ca în zona de nord-vest a complexului să fi existat o vatră. Dimensiunile complexului sunt ,60 x 1,80 metri. Întreaga structură se conturează la 1,2 m adâncime de la nivelul actual al solului. În timpul săpăturilor au fost recuperate elemente de construcție din chirpici prezentând amprente antice, pietre de râu, lipitură de vatră, cuarțit, obsidian, ocră și fragmente de rășniță. Acest complex a fost săpat de către Marius Ciută.

Materialul ceramic din acest complex a beneficiat atât de analize tipologice, a tehnologiei de fabricație, dar și analize matematico-statistice comparative cu alte complexe aparținând acestei culturi. Întregul lor cuprinde 404 fragmente.

2. Aspecte tehnologice

Din punct de vedere al categoriei ceramice, așa cum se poate observa și din **Figura 1**, cea mai mare parte aparține speciei grosiere – 45%, urmat foarte aproape de categoria semifină – 41% și doar 14% din fragmente aparțin categoriei fine.

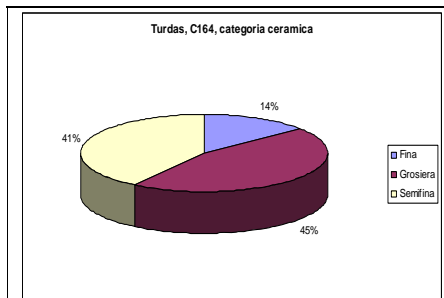

Figura 1: Grafic prezentând categoria ceramică.

Număr total fragmente	Fină	Grosieră	Semifină
404	57	183	164

Sub aspectul culorii exterioare a materialului ceramic se poate observa faptul peste jumătate din materialul ceramic, mai precis 56%, este brun deschis (cod H), urmat de brun (cod U) 20%. Mult mai slab reprezentate sunt următoarele culori: brun cu flecuri (cod Q) – 6%, brun închis (cod E) – 5%, portocaliu (cod D) – 4%, brun-roșcat (cod V) – 3% și câte un procent cărămiziu (cod B), negru-cenușiu (cod G), roșu (cod K), cafeniu (cod O1).

În ceea ce privește culoarea interioară, majoritatea o reprezintă și de această dată brunul deschis (cod H), însă de această dată doar cu 35 de procente. La fel ca și în cazul culorii exterioare și din analiza interiorului fragmentelor a rezultat o dominantă a nuanțelor de brun. Astfel, 17% reprezintă brun (cod U), 14% brun închis (cod E), iar 6% brun cu flecuri (cod Q). Mai slab reprezentate sunt următoarele nuanțe: negru cenușiu (cod G) cu 5%, cenușiu (cod F) cu 4%, gălbui (cod C) – 3%, portocaliu (cod D) – 2%, cafeniu (cod O1) – 1%, cărămiziu (cod B) – 1%, brun-roșcat (cod V) – 1%.

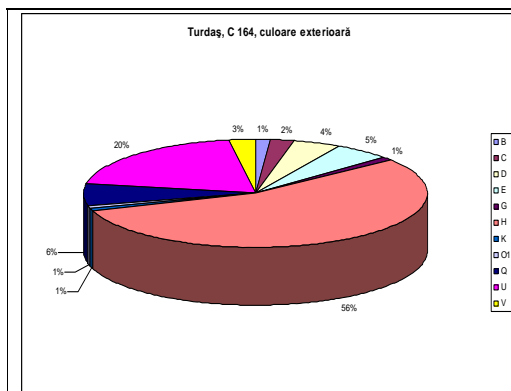

Figura 2: Grafic prezentând culoarea exterioară.

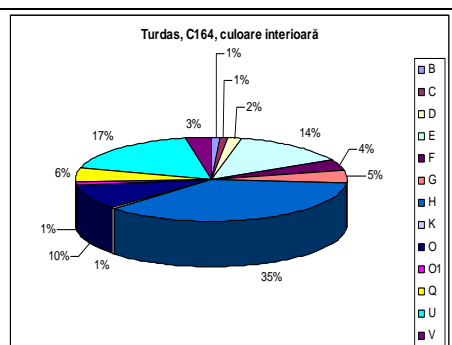

Figura 3: Grafic prezentând culoarea interioară.

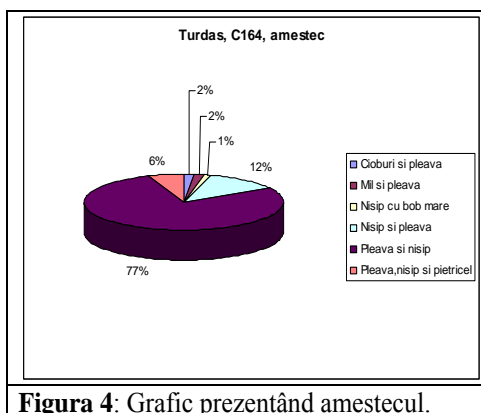

Figura 4: Grafic prezentând amestecul.

Peste jumătate din lotul analizat prezintă o suprafață general netezită (57%), în vreme ce 20% din această ceramică este bine netezită, iar 12% aspră. 7% este făinoasă la atingere, acest aspect fiind pus în legătură cu mâlul conținut de ceramică (a se vedea **Figura 4**), 2% prezintă slip căzut, 1% are un aspect poros (rezultat al unei arderi secundare, a se vedea **Figura 6**), 1% slip lustruit. De menționat faptul că au fost înregistrate și două fragmente ceramice care prezentau angobă roșie, însă din cauza cantității mici programul utilizat pentru realizarea graficelor prezentate de noi le elimină automat și indică 0% pentru această categorie.

Analiza degresantului utilizat pentru fabricarea ceramicii din acest complex indică elemente specifice pentru cultura Starčevo-Criș. Majoritatea covârșitoare (77%) reprezintă pleavă și nisip. Nisipul și pleava acoperă 12% din total, pleavă nisip și pietricele 6%, câte 2 procente cioburi și pleavă, mâl și pleavă și un procent nisip cu bobul mare.

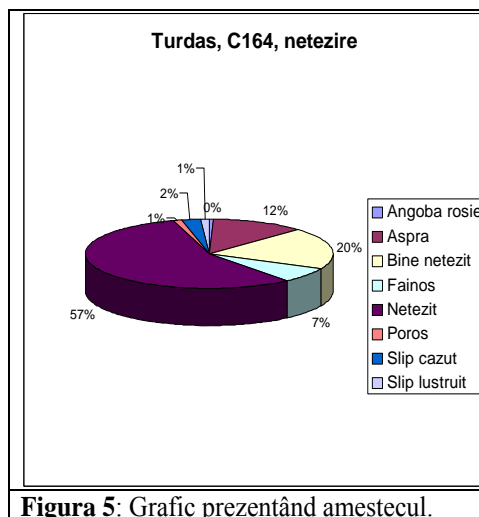

Figura 5: Grafic prezentând amestecul.

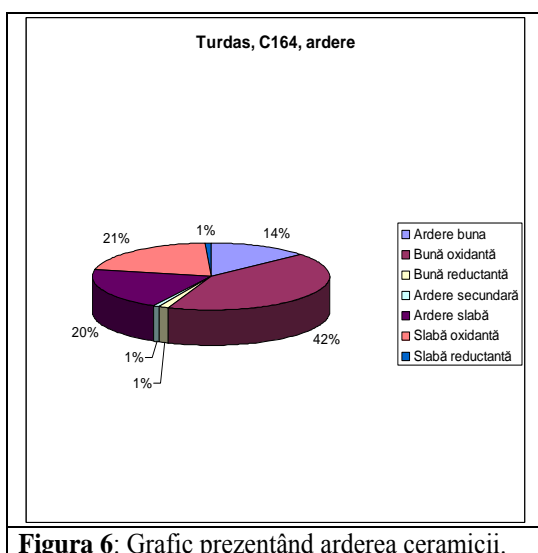

Figura 6: Grafic prezentând arderea ceramicii.

Ultimul aspect analizat de noi în ceea ce privește tehnologia de producerea ceramicii este arderea. 42% din fragmente au fost arse bine oxidant, iar 21% slab oxidant. Predominanța ceramicii arse oxidant, adică în prezența oxigenului, nu face decât să confirme o trăsătură specifică ceramică neolitică timpurii. Acest lucru trebuie să fie pus în legătură și cu culoarea ceramicii, nuanțele deschise fiind o caracteristică a acestui tip de ardere, lucru confirmat practic prin graficele de la **Figura 2** și **3**. 20% din întregul lot a fost arsă slab, în vreme ce 14% au fost arsă bine.

3. Tipologie și ornamentație

Majoritatea formelor de buze, funduri și toarte analizate s-au încadrat în catalogul pentru cultura Starčevo-Criș elaborat de către Gheorghe Lazarovici și completat de Zoia Maxim (MAXIM 1999, p. 30-61), dar există și câteva forme noi (TUDORIE 2011).

Tip buză	Număr fragmente	Tip fund	Număr fragmente
A	4	B1	1
B	3	B2	1
D	5	H2	1
G	1	H4	1
G1	1	I1	1
H	4	L	1
H4	2	P	1
I	1	R	1
J	6	T	1
J2	3	X1	1
P	2		
Y	1		

Analizând tipurile de buze identificate se remarcă predominanța formelor globulare, unele dintre ele închise, cum sunt cele de tipul H4, dar și cu buza dreaptă G, H, I, sau răsfrântă J, J2, G1. Din acest complex au fost recoltate și fragmente de buze care făceau parte din vase cu formă deschisă, cum sunt cele de tipul A sau D.

În ceea ce privește tipurile de funduri acestea se indică aceleași caracteristici cum sunt cele menționate la tipurile de fund.

Materialul ceramic din acest complex este foarte fragmentat, nefiind identificată nici o formă întreagă de vas.

Registrul de ornamente al ceramicii din acest complex nu este unul foarte larg, cuprinzând: aplicații (cod A), impresiuni cu un obiect (cod A3), alveolare (cod W), inclusiv alveolari pe buza vasului, pseudobarbotină/tamponare (cod B pentru tehnica de ornamentare, IA pentru tip ornament) și aplicații plastice alveolate (A;W). În legătură cu acest ultim tip de ornament, atrag atenția în mod deosebit trei fragmente ceramice care prezintă aplicații plastice decorate prin apăsări cu vârful degetului, formând un motiv în formă de floare (Pl. III, 6, 7, 8).

4. Analize comparative

Analiza seriată a tipurilor de ornamente întâlnite pe ceramica complexului 164 de la Turdaș indică corelația cu anumite complexe de la Miercurea Sibiului-Petriș (G₂₆, B₁₉, B₁₇, G₃₅, G₅₈ și B₉), dar și cu cea de la Iosaș, punctul *Anele*, prin prezența pseudobarbotinei, tamponarea ușoară a suprafeței vasului.

Elemente comune cu ceramica de la Iosaș-*Anele* rezultă și din apariția aplicațiilor plastice sub forma de brăuri alveolate, cum este cazul ornamentului de tip MI.

Tipuri de ornamente	Turdaș C 164	Miercurea Sibiului G ₂₆	Miercurea Sibiului B ₁₉	Miercurea Sibiului B ₁₇	Miercurea Sibiului G ₃₅	Miercurea Sibiului G ₅₈	Iosaș- <i>Anele</i>	Miercurea Sibiului B ₉
B;IA	3	5	1	12	4	34	1	11
W;C3	1	1				4		
A3;TG	1							
A;W;	2							
A;W;AB	1							
A;W;AT	2							
A;W;MC	1							
W;AF	1							
W;B	1							
A;MI	1					1	1	

5. Concluzii

Din punct de vedere cronologic, acest complex aparține fazei IC (sistemul Lazarovici) și prezintă analogii cu materialele de la Miercurea Sibiului-Petriș (Luca *et al.* 2011, 108), Șeușa-La cărarea morii (Luca *et al.* 2011, 122), Ocna Sibiului-Triguri, primul orizont cultural (Luca *et al.* 2011, 111).

BIBLIOGRAFIE

Kalmar-Maxim 1999	Zoia Kalmar Maxim, <i>Neo-eneoliticul din Transilvania, date arheologice și matematico-statistice</i> , (1999) Cluj-Napoca.
Luca 2001	Sabin Adrian Luca, Așezări neolitice pe valea Mureșului (II). Noi cercetări arheologice de la Turdaș-Luncă. I. Campaniile anilor 1992-1995, Alba Iulia (2001).
Luca 2008	Sabin Adrian Luca (coord.), <i>Repertoriul arheologic al județului Hunedoara</i> . In <i>Bibliotheca Brukenthal</i> , XXVI, 2008.
Luca <i>et al.</i> 2004	Sabin Adrian Luca, Adrian Georgescu, Dragoș Diaconescu, Cosmin Suciu, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-Petriș, campania anului 2003</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> , (2004), http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2004/cd/index.htm .
Luca <i>et al.</i> 2005	Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, Adrian Georgescu, Dragoș Diaconescu, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-Petriș, campania anului 2004</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> , 2005, http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2005/cd/index.htm .
Luca <i>et al.</i> 2006	Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Cosmin Suciu, <i>Cercetările arheologice de la Miercurea Sibiului-Petriș (jud. Sibiu). Campaniile anilor 1997-2005, în Brukenthal Acta Musei</i> , I.1 (2006), p. 9-20.
Luca <i>et al.</i> 2006a	Sabin Adrian Luca, Paolo Biagi, Michaela Spataro, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Cosmin Suciu, Georgeta el Susi, Corneliu Beldiman, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-Petriș, campania anului 2005</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> , 2006, http://www.cimec.ro/arheologie/cronicaCA2006/cd/index.htm .
Luca <i>et al.</i> 2007	Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Cosmin Suciu, <i>Archaeological researches at Miercurea Sibiului-Petriș (Sibiu County, Romania) the campaigns from 1997 to 2005</i> . In <i>Acta Terrae Septemcastrensis</i> , VI (2007), p. 7-24.
Luca <i>et al.</i> 2007a	Sabin Adrian Luca, Corneliu Beldiman, Paolo Biagi, Beatrice Ciută, Marius Mihai Ciută, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Georgeta el Susi, Michaela Spataro, Cosmin Suciu, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-Petriș, campania anului 2005, în Cronica Cercetărilor Arheologice</i> (2007), http://www.cimec.ro/arheologie/cronicaca2007/cd/index.htm .
Luca <i>et al.</i> 2008	Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Cosmin I. Suciu, <i>Cercetările arheologice de la Miercurea Sibiului – Petriș (județul Sibiu, România). Nivelul Starčevo-Criș în campaniile de cercetare din anii 1997-2005</i> . In <i>Brukenthal Acta Musei</i> , III.1 (2008), p. 7-46.
Luca <i>et al.</i> 2008a	Sabin Adrian Luca, Corneliu Beldiman, Paolo Biagi, Beatrice Ciută, Marius Mihai Ciută, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Georgeta el Susi, Michaela Spataro, Cosmin Suciu, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-</i>

	<i>Petriș, campania anului 2007</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> (2008), http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2008/cd/index.htm
Luca et al. 2008b	Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Cosmin Suciu, <i>Archaeological Research in Miercurea Sibiului-Petriș (Sibiu County, Rumania): the Starčevo-Criș level during 1997-2005 (a preliminary report)</i> . In <i>Documenta Praehistorica</i> , XXXV (2008), p. 325-341.
Luca et al. 2009	Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Georgeta El Susi, Florian Dumitrescu-Chioar, <i>Feature G₂₆/2005 from Miercurea Sibiului-Petriș and new questions about the life beyond some objects of an Early Neolithic community</i> . In <i>Acta Terrae Septembastrensis</i> , VIII (2009), p. 17-34.
Luca et al. 2009a	Sabin Adrian Luca, Corneliu Beldiman, Beatrice Ciută, Marius Mihai Ciută, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Gheorghe Natea, Florina Maria Nițu, Anamaria Șeulean, Florian Dumitrescu, Cosmin Suciu, Georgeta el Susi, Sorin Tincu, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-Petriș, campania anului 2008</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> (2009), p. 147.
Luca et al. 2010	Sabin Adrian Luca, Corneliu Beldiman, Beatrice Ciută, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Gheorghe Natea, Florina Maria Nițu, Anamaria Șeulean, Florian Dumitrescu, Aurelian Rusu, Cosmin Suciu, Georgeta el Susi, Sorin Tincu, <i>Șantierul arheologic Miercurea Sibiului-Petriș, campania anului 2009</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> (2010), p. 124.
Luca et al. 2011a	Sabin Adrian Luca, Cosmin Ioan Suciu, Florian Dumitrescu-Chioar, <i>Catalogue of the Early Neolithic (Starčevo-Criș Culture) settlements in Western Part of Romania – Transylvania, Banat, Crișana, Maramureș, Oltenia and Western Muntenia, în Neolithisation of the Carpathian Basin: Northernmost Distribution of the Starčevo/Körös culture</i> . In <i>The First Neolithic Sites in Central/South-East European Transect, (vol. II), Early Neolithic (Starčevo-Criș) Sites on the Territory of Romania</i> , BAR 2188 (2011), p. 79-132.
Luca et al. 2011	Sabin Adrian Luca, Corneliu Beldiman, Dragoș Diaconescu, Florian Dumitrescu-Chioar, Gheorghe Natea, Florina Maria Nițu, Anamaria Tudorie, Georgeta El Susi, Aurelian Rusu, Cosmin Suciu, <i>Miercurea Sibiului, județul Sibiu, punct Petriș</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice</i> (2011), p. 87.
Luca et al. 2012	Sabin Adrina Luca, Florian Dumitrescu-Chioar, Gheorghe Vasile Natea, Florina Maria Nițu, Maria-Raluca Teodorescu, Vasile Palaghie, Anamaria Tudorie, Corneliu Beldiman, Mihai Cristian Căstăian, Victor Cristian Sava, Cosmin Ioan Suciu, Sorin Tincu, <i>Șantierul arheologic Turdaș-Luncă, campania anului 2011</i> . In <i>Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București</i> , (2012) p. 292-293.
Tudorie 2011	Anamaria Tudorie, <i>Typologic Catalogues and Dictionaries for Starčevo-Criș Pottery</i> . In <i>Acta Terrae Septemcastrensis</i> , X (2011), p. 7-16.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

Fotografia 1: Turdaș-*Luncă*, complexul C164.

Fotografia 2: Turdaș-*Luncă*, complexul C164.

Fotografia 3: Turdaș-*Luncă*, complexul C164.

Fotografia 4: Turdaș-*Luncă*, complexul C164.

Plan 1: Turdaș-*Luncă*. Plan orizontal al complexului C164.

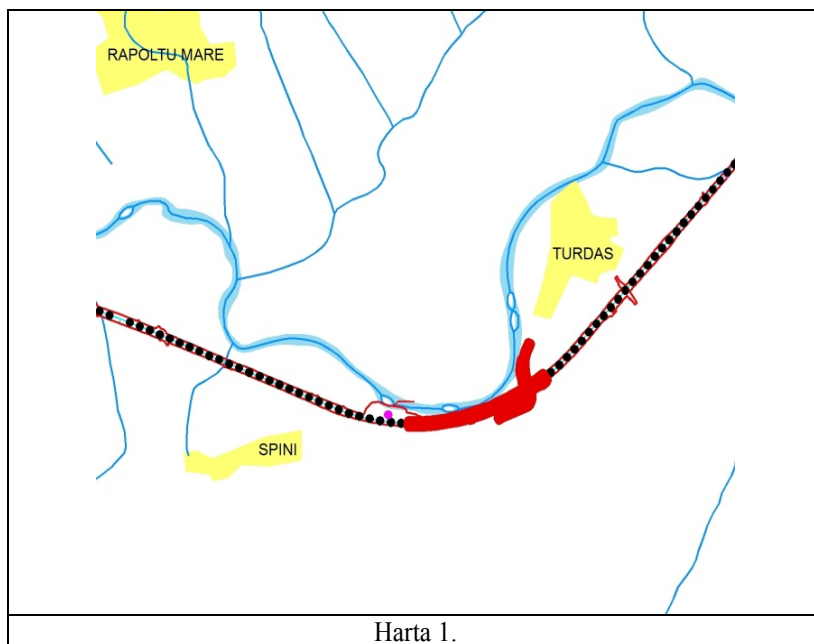
Harta 1: Varianta de ocolire Deva – Orăștie. Situl arheologie Turdaș-*Luncă* (km 11+060 – 12+450). Plan de încadrare în zonă 1:50000

Harta 2: Plan de situație 1:5000 (a.), cu poziționarea zonei de E a sitului pe ortofotoplan și cu localizarea complexului C164 (b.) – plan de detaliu 1:500.

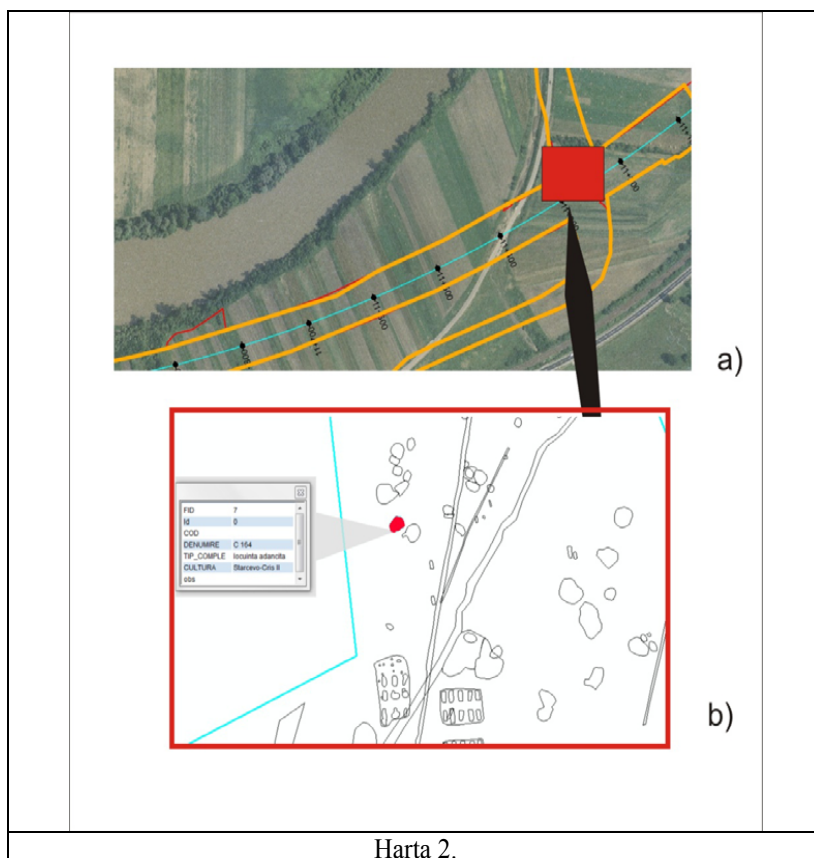
Planșa I: Turdaș-*Luncă*. Fragmente ceramice din complexul C164.

Planșa II: Turdaș-*Luncă*. Fragmente ceramice din complexul C164.

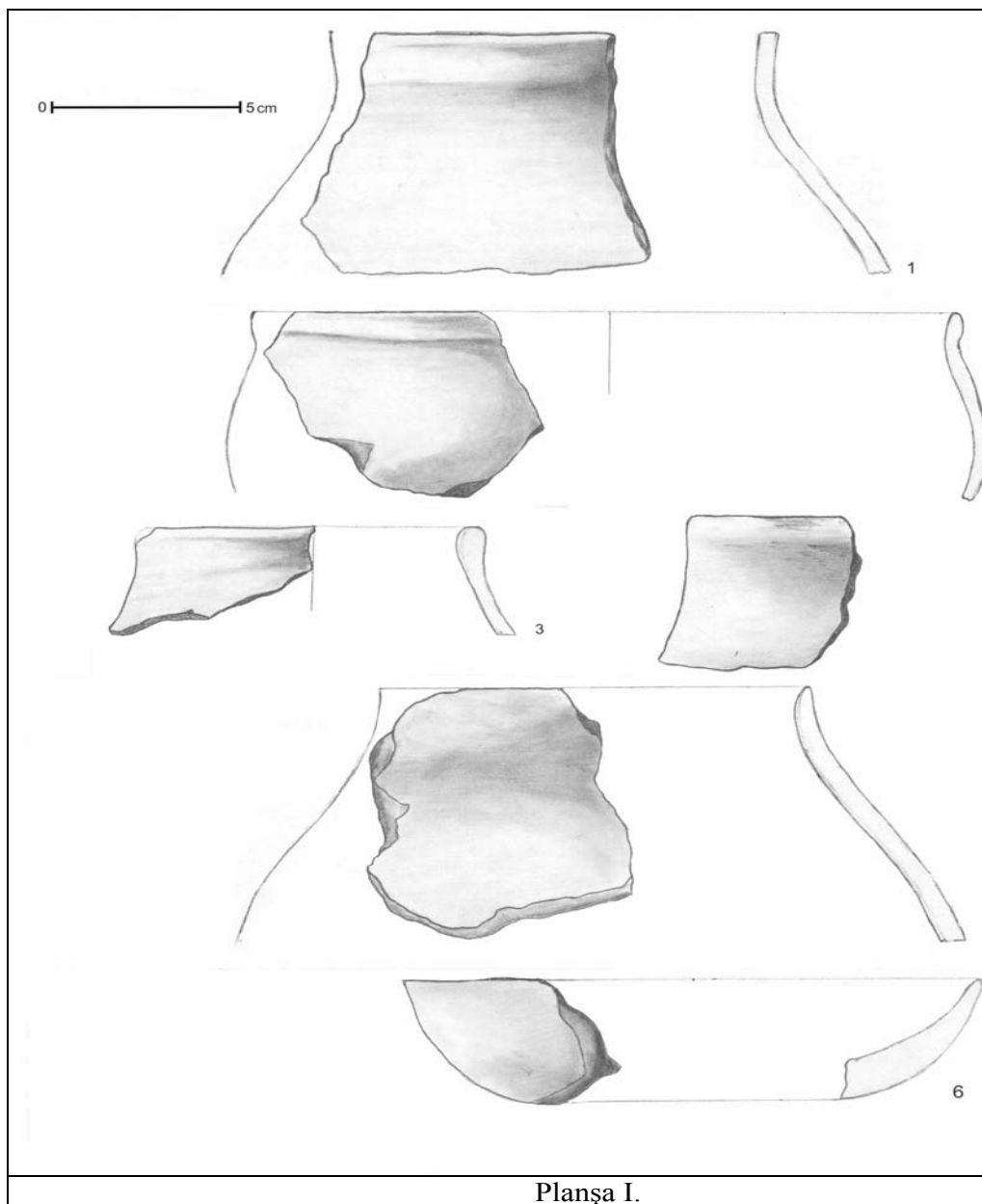
Planșa III: Turdaș-*Luncă*. Fragmente ceramice din complexul C164.

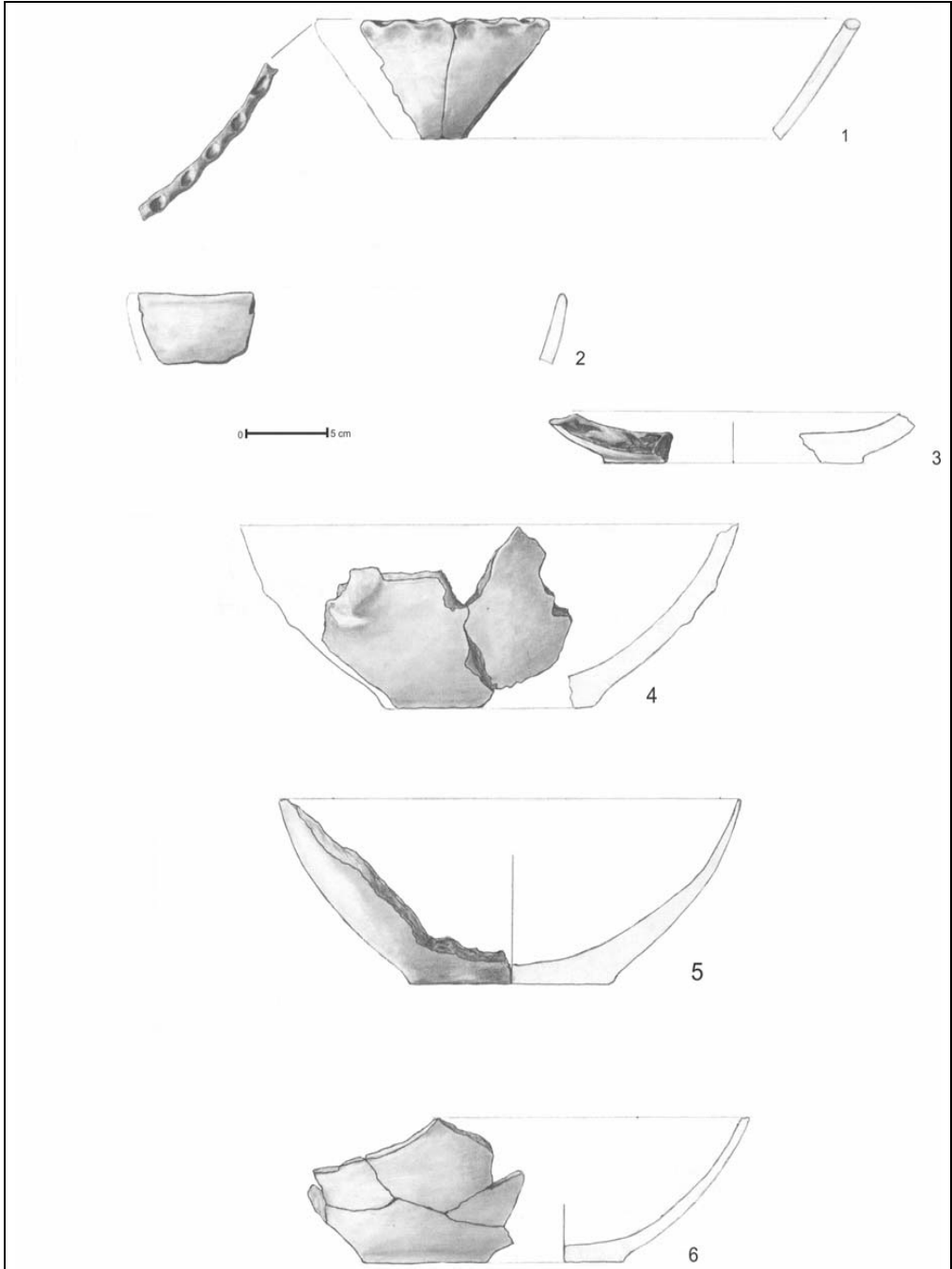

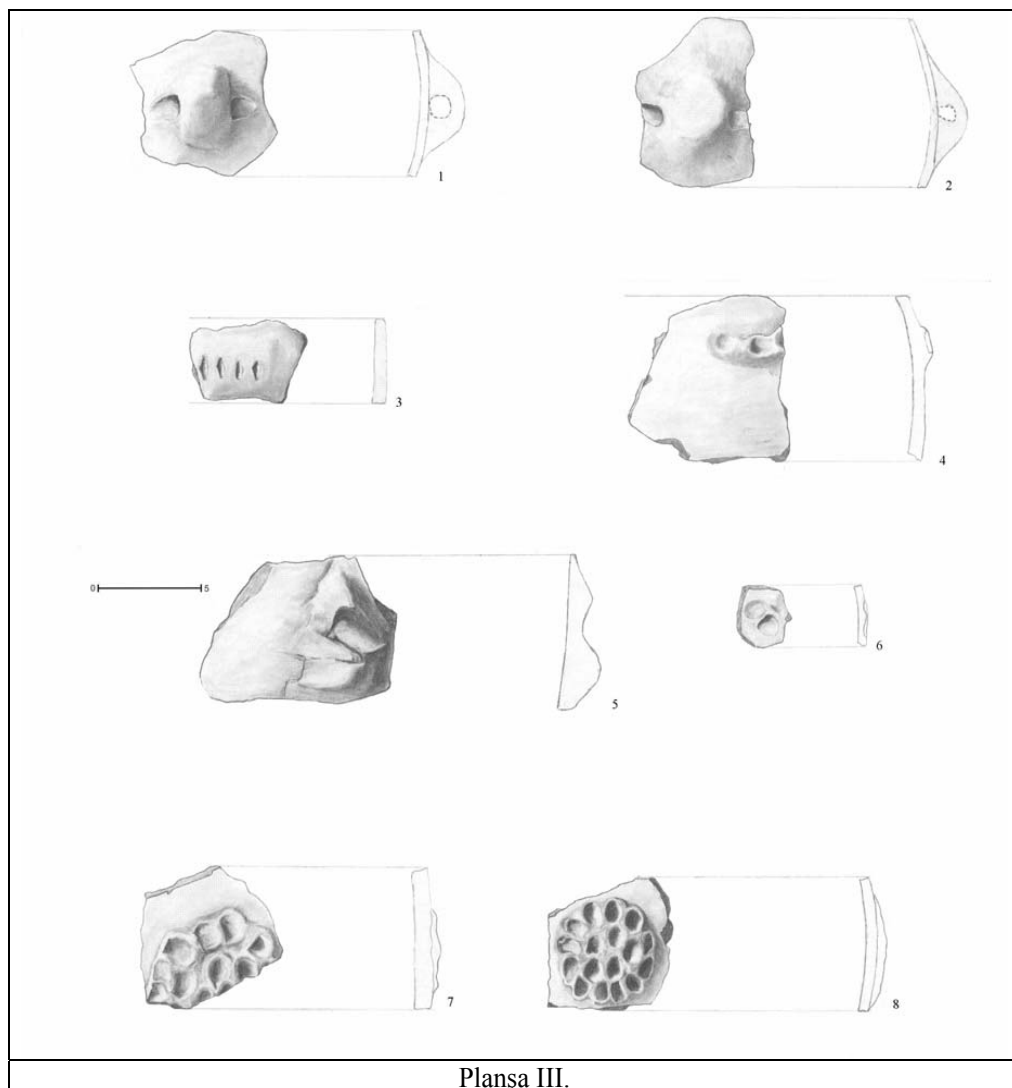
Harta 1.

Harta 2.

Plansa III.